

Cilt / Volume: 16, Sayı / Issue: 31, Sayfalar / Pages: 446-473

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 02.12.2025

Accepted / Kabul: 23.05.2026

SINIR AŞAN SU KAYNAKLARININ BARIŞ İNŞASINDAKİ YERİ: MAVİ DİPLOMASİ YAKLAŞIMININ KAVRAMSAL BİR ANALİZİ

Gülşah ÖZDEMİR¹

Öz

İklim değişikliği, hızlı nüfus artışı ve su kaynaklarının dengesiz dağılımı, suyu yalnızca bir doğal kaynak değil, aynı zamanda jeopolitik ve diplomatik bir unsur haline getirmiştir. Bu çalışma, suyun çatışma potansiyeli kadar barış inşasındaki yapıcı rolüne odaklanarak “mavi diplomasi” kavramını incelemektedir. Araştırmanın temel sorusu, sınır aşan su kaynaklarının yönetiminin uluslararası barış ve iş birliği süreçlerine nasıl katkı sunduğudur. Bu kapsamda çalışma, çevresel barış inşası, rejim teorisi ve kolektif güvenlik yaklaşımını kuramsal çerçeve olarak benimsemektedir. Yöntem açısından nitel bir karşılaştırmalı vaka analizi kullanılmış; Ortadoğu’da Fırat–Dicle ve Ürdün Nehri, Afrika’da Nil Havzası ve Orta Asya’da Amu Derya–Sir Derya sistemi incelenmiştir. Bulgular, suyun etkin yönetişim, veri paylaşımı ve güven artırıcı iş birlikleri sayesinde çatışma yerine barış ve iş birliği aracı olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye’nin GAP ve TİKA uygulamaları, su diplomasisinin yumuşak güç stratejileriyle nasıl kesiştiğini göstermektedir. Bu bağlamda mavi diplomasi, hem dış politika hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu çok yönlü bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mavi Diplomasi, Çevresel Barış, Su Yönetimi, Sınır Aşan Sular, Uluslararası İş Birliği.

Jel Kodları: F51, F53, Q25, Q34, Q56.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, E-posta: gulsah.ozdemir@balikesir.edu.tr., ORCID: 0000-0001-8900-2560.

Atıf/Citation

Özdemir, G. (2026). Sınır aşan su kaynaklarının barış inşasındaki yeri: mavi diplomasi yaklaşımının kavramsal bir analizi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(31), 446-473.

This manuscript is licensed under Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International License ([CC BY NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)).

THE ROLE OF TRANSBOUNDARY WATER RESOURCES IN PEACEBUILDING: A CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE BLUE DIPLOMACY APPROACH

Abstract

Climate change, demographic pressures, and the uneven distribution of water resources have elevated water from a basic natural asset to an issue with clear geopolitical and diplomatic implications. Rather than viewing water solely as a source of tension, this study examines its constructive potential in peacebuilding through the lens of *blue diplomacy*. The central question addressed is how the governance of transboundary water systems can support international cooperation and contribute to sustainable peace. To explore this, the study adopts a theoretical framework grounded in environmental peacebuilding, regime theory, and the collective security approach. Methodologically, it employs a qualitative and comparative case study design, focusing on three critical basins: the Euphrates–Tigris and Jordan Rivers in the Middle East, the Nile Basin in Africa, and the Amu Darya–Sir Darya system in Central Asia. The analysis indicates that water can function as an instrument of stability when accompanied by effective governance, transparent data exchange, and cooperative mechanisms that foster mutual confidence. Turkey’s initiatives—particularly those implemented through the GAP project and the technical assistance efforts of TİKA—illustrate how water diplomacy can operate as part of a broader soft-power strategy. Overall, the study argues that blue diplomacy represents a multidimensional approach aligned not only with foreign policy priorities but also with the Sustainable Development Goals. When supported by institutionalized cooperation and equitable management practices, transboundary waters can evolve from potential flashpoints into drivers of long-term regional peace.

Keywords: Blue Diplomacy, Environmental Peace, Water Governance, Transboundary Waters, International Cooperation.

Jel Codes: F51, F53, Q25, Q34, Q56.

1. GİRİŞ

İklim değişikliği, hızlı nüfus artışı ve sanayileşmenin tetiklediği ekolojik bozulma, doğal kaynaklara erişimi artık yalnızca teknik bir yönetim sorunu olmaktan çıkararak küresel güvenlik, ekonomi ve dış politika meselelerinin merkezine taşımıştır. Bu dönüşümün en belirgin şekilde hissedildiği alanlardan biri, birden fazla devletin aynı su kaynağına bağımlı olduğu sınır aşan nehir havzalarıdır. Bu coğrafyalarda su, fiziksel bir kaynak olmanın ötesine geçerek devletlerin jeopolitik çıkarlarını, güvenlik yaklaşımlarını ve diplomatik tercihlerini şekillendiren stratejik bir unsur haline gelmiştir. Su kıtlığının yoğun olduğu bölgelerde rekabet ve asimetrik kullanım modelleri gerilimleri artırabilirken, bazı durumlarda ise su, karşılıklı bağımlılık yaratarak diyalog ve iş birliği için bir platform sunabilmektedir. Bu nedenle günümüzde su, hem çatışmayı tetikleyebilen hem de barışı güçlendirebilen çift yönlü bir güvenlik unsuru olarak değerlendirilmektedir (United Nations Water, 2021).

Suyun karmaşık niteliği yalnızca kıtlıkla ilgili değildir; pek çok bölgede su politikaları tarihsel hafızayı, kimlik siyasetini, egemenlik iddialarını ve kalkınma hedeflerini de içine alan çok katmanlı bir siyasi alana dönüşmektedir. Bu nedenle su yönetimi, basit arz-talep hesaplarının ötesinde, devletlerin birbirleriyle kurdukları ilişki biçimlerini, güvenlik söylemlerini ve iş birliği potansiyellerini belirleyen geniş bir diplomatik çerçevede ele alınmalıdır. Özellikle çatışma sonrası bağlamlarda suyun önemi daha da artmakta; temel hizmetlerin yeniden

sağlanması, devlet kapasitesinin görünür kılınması ve toplumsal güvenin yeniden inşası gibi kritik süreçlerde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu çerçevede kapsayıcı, şeffaf ve adil su yönetimi modelleri; topluluklar arası güvenin artmasına, ortak fayda alanlarının oluşmasına ve ekolojik bağımlılık üzerinden sürdürülebilir barışın desteklenmesine katkı sağlamaktadır. Son yıllarda çevresel barış inşası (environmental peacebuilding) yaklaşımının uluslararası ilişkiler literatüründe güç kazanması da bu eğilimi yansıtmaktadır. Ortak doğal kaynak yönetiminin taraflar arasında karşılıklı bağımlılığı artırarak çatışma riskini azalttığı; teknik düzeyde kurulan iş birliklerinin zamanla siyasi diyalog kanallarını da desteklediği yönündeki bulgular dikkat çekmektedir.

Bu noktada mavi diplomasi (blue diplomacy) kavramı öne çıkmaktadır. Mavi diplomasi, suyun hem kriz yönetiminde hem de barış inşasında kullanılabileceğini vurgulayan, veri paylaşımını, karşılıklı güvenin pekiştirilmesini ve ortak yönetim mekanizmalarının geliştirilmesini öncelleyen bir diplomatik yaklaşımdır. Geleneksel diplomasiden farklı olarak, çevresel sürdürülebilirlik, teknik uzmanlık ve kalkınma hedeflerini bütünleştiren çok boyutlu bir etkileşim modeli sunmaktadır. Bu yönüyle su, yalnızca potansiyel bir gerilim kaynağı değil, aynı zamanda bölgesel entegrasyonu ve uzun vadeli istikrarı destekleyebilecek stratejik bir diplomatik kanal olarak değerlendirilmektedir.

Analitik açıdan bakıldığında, su diplomasisi; havza ölçeğinde veri paylaşımı, tahsis uzlaşmaları, ortak teknik komiteler ve arabuluculuk süreçleriyle çevresel-tekni soru nları siyasal gerilim yönetimine bağlayan bir alan olarak öne çıkmaktadır (Council of the European Union, 2018; Blue Peace Initiative, n.d.). Buna karşılık mavi diplomasi; deniz güvenliği, deniz çevresinin korunması, balıkçılık, deniz taşımacılığı ve küresel deniz yönetişimi gibi alanlarda kural temelli düzenin ve stratejik çıkarların eşzamanlı yönetimini hedefleyen daha geniş bir diplomatik çerçeve olarak da kullanılmaktadır (European Commission 2022; International Maritime Organization, n.d.). Bununla birlikte, literatürdeki terminolojik geçişlilik nedeniyle “blue diplomacy” bazı kurumsal ve akademik kullanımlarda su iş birliği ve barış inşası bağlamındaki su diplomasisi pratiklerini de kapsayacak şekilde genişletilebilmektedir (European Economic and Social Committee, 2026; Geneva Water Hub, 2023). Bu çalışma, kavramsal belirsizliği görünür kılmakla birlikte, “mavi diplomasi”yi operasyonel olarak sınır aşan tatlı su sistemlerinde (nehir–göl–akifer) iş birliği, yönetim ve güven artırıcı mekanizmalar yoluyla barış inşasını destekleyen su diplomasisi pratiklerini kapsayan analitik bir şemsiye kavram olarak kullanmaktadır. Böylece makale, deniz/okyanus yönetişimine uzanan “mavi diplomasi”

literatürünü kavramın genişleme kapasitesini gösteren tamamlayıcı bir arka plan olarak dikkate alınırken, analizini sınır aşan tatlı su havzaları ve barış inşası ekseninde sürdürmektedir.

Barış inşası süreçlerinde suyun rolü, çatışma sonrası kırılğan dönemlerde daha görünür hale gelmektedir. Suya ilişkin adil, kapsayıcı ve güvenilir düzenlemeler; günlük yaşamın normalleşmesine, devlet kurumlarının meşruiyetinin güçlenmesine ve ekonomik toparlanmanın hızlanmasına katkı sunmaktadır (Gleick, 2009, s. 24; Weinthal vd., 2011, s. 145). Aynı zamanda su, geçim kaynakları, enerji üretimi ve tarım gibi ekonominin kritik bileşenlerini doğrudan etkilediği için yeniden yapılanma süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır (Burt & Keiru, 2011, s. 233; Weinthal vd., 2011, s. 146).

Toplumsal düzlemde yürütülen su projelerinin sosyal uyumu güçlendirebilme potansiyeli de özellikle önemlidir. Ortak yürütülen sulama projeleri, toplum temelli su yönetimi uygulamaları ve izleme mekanizmaları; hem bölünmüş topluluklar arasında iletişim kanallarını yeniden açmakta hem de iş birliğine dayalı ilişkileri pekiştirmektedir. Orta Doğu'dan Afrika'ya kadar farklı coğrafyalarda bu tür girişimlerin halk sağlığını iyileştirdiği, güven inşasına katkı sunduğu ve yerel dayanışmayı artırdığı gözlemlenmektedir (Burt & Keiru, 2011, ss. 237–238).

Devlet meşruiyeti açısından su, temel kamu hizmetlerinin işlevselliğini gösteren sembolik bir alan haline gelmektedir. Suya erişimin eşitlikçi biçimde sağlanması, vatandaşların devlete olan güvenini pekiştirirken; karar alma süreçlerinde toplulukların dışlanması veya yerel dinamiklerin göz ardı edilmesi meşruiyetin zayıflamasına yol açabilmektedir (Swain, 2016, s. 1313; Tignino & Kebebew, 2023, s. 328).

Çatışma duyarlılığı (conflict sensitivity) ise su projelerinin etkisini belirleyen bir diğer kritik değişkendir. Fergana Vadisi gibi örnekler, sosyo-politik dinamikler hesaba katılmadan yapılan su müdahalelerinin mevcut gerilimleri artırabileceğini göstermektedir (Tignino & Kebebew, 2023, s. 341). Buna karşılık, bağlam duyarlı müdahaleler toplumsal iyileşmeyi desteklemekte ve barış süreçlerinin kurumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır (Swain, 2016, s. 1315).

Bu genel çerçevede içinde “mavi diplomasi” kavramının uluslararası ilişkilerde artan bir önem kazanması tesadüf değildir. Su ve sanıstasyona erişimin bir insan hakkı olarak tanınması, iş birliğine dayalı yaklaşımlar için güçlü bir normatif zemin oluşturmakta; bölgesel ve ulusal yönetim sistemlerini doğrudan etkilemektedir (Tignino & Kebebew, 2023, ss. 342–343; Weinthal vd., 2014, s. 11).

Bu çalışma, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurarak suyun hem dış politika aracı hem de barış inşasının stratejik bir unsuru olarak nasıl işlediğini incelemektedir. Nitel karşılaştırmalı

vaka analizi yaklaşımıyla Orta Doğu'daki Fırat–Dicle ve Ürdün Nehirleri, Afrika'daki Nil Havzası ve Orta Asya'daki Amu Derya–Sir Derya sistemi ele alınmış; bu bölgelerin sınır aşan su yönetimi, güvenlik ve diplomasi açısından ortaklaştığı noktalar analiz edilmiştir. Çalışmanın teorik çerçevesini rejim teorisi, çevresel barış inşası ve kolektif güvenlik yaklaşımları oluşturmaktadır. Tematik analiz sonucunda yönetim yapıları, iş birliği örüntüleri, çatışma hassasiyetleri ve diplomatik etkileşimler gibi temel temalar ortaya çıkarılmıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın temel sorusu şudur: Sınır aşan su kaynaklarının yönetimi, uluslararası barış ve iş birliği süreçlerine nasıl katkı sunmaktadır? Bu sorunun üç alt bileşeni; suyun çatışma riskini hangi koşullarda artırıp azalttığı, mavi diplomasi girişimlerinin hangi koşullarda başarı sağladığı ve Türkiye'nin su diplomasisini nasıl bir yumuşak güç aracı olarak konumlandığıdır. Elde edilen bulguların suyun uluslararası politikadaki çok boyutlu rolünü açıklığa kavuşturarak literatüre katkı sunması hedeflenmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Sınır aşan su yönetimine ilişkin araştırmalar son yıllarda önemli ölçüde genişlemiş; siyaset bilimi, çevre çalışmaları, kalkınma araştırmaları ve uluslararası ilişkiler gibi birçok disiplinin ortak inceleme alanlarından biri haline gelmiştir. Literatürün büyük bölümü, özellikle Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya gibi siyasal kırılganlığın yüksek olduğu bölgelerde paylaşılan su sistemleri üzerindeki rekabetin mevcut gerilimleri artırabileceğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalar, hidropolitikanın basit bir kaynak paylaşımı meselesi olmaktan ziyade güç ilişkileri, tarihsel anlaşmazlıklar, pazarlık dinamikleri ve çevresel konuların güvenlikleştirilmesi süreçleri ile iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Literatürde sınır aşan su yönetimi çoğunlukla “su diplomasisi” veya “hidrodiplomasi” kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmalar, özellikle nehir havzalarında iş birliği, veri paylaşımı ve kurumsal düzenlemeler üzerinden çatışma önleme ve güven inşasına odaklanmaktadır. Son yıllarda ise bu yaklaşımın daha geniş bir diplomatik çerçeveye taşındığı ve suyun dış politika, kalkınma ve yumuşak güç boyutlarıyla birlikte ele alındığı görülmektedir. Bu dönüşüm, mavi diplomasi kavramının literatürde giderek daha görünür hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Kavram, su ve deniz kaynaklarının dış politika bağlamında stratejik ve iş birliğine dayalı kullanımına odaklanmakta; suyu rekabete değil, dayanışmaya dayalı diplomatik süreçlerin merkezine yerleştirmektedir (Pohl vd., 2014). Mavi diplomasi literatürü, çevresel barış inşası çalışmalarıyla doğrudan bağlantı taşımaktadır. Çevresel barış inşası yaklaşımı, doğal kaynakların ortak yönetiminin taraflar arasında güven tesis edebileceğini, çatışma

risklerini azaltabileceğini ve çatışma sonrası iyileşme süreçlerine katkı sağlayabileceğini ileri sürmektedir (Conca, 2002, s. 12). Bu çalışmalar, Galtung'un (1996) pozitif barış kavramına dayanarak çevresel iş birliğinin adalet, kapsayıcılık ve eşitlik gibi normatif unsurları güçlendirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Alana ilişkin ampirik araştırmalar, farklı bölgelerde su diplomasisinin nasıl işlediğine dair önemli bulgular sunmaktadır. İsrail-Ürdün barış süreci, su paylaşımının siyasi uzlaşmayı destekleyen teknik bir unsur olarak kullanıldığı örneklerden biridir. Buna karşın, Nil Havzası üzerine yapılan çalışmalar, suyun varoluşsal veya güvenlik temelli bir söylemle ele alındığı durumlarda iş birliği mekanizmalarının zayıfladığını veya kırılma hale geldiğini göstermektedir (Tawfik, 2016, s. 590). Orta Asya üzerine yürütülen araştırmalar ise Sovyet sonrası dönemin kurumsal dağınıklığının ve yönetim boşluklarının, bölge ülkelerinin ortak bağımlılıklarına rağmen kalıcı iş birliği çerçeveleri oluşturmasını zorlaştırdığını ortaya koymaktadır (Wegerich, 2008, s. 225).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, yalnızca mühendislik çözümlerine veya teknik altyapıya dayanan yaklaşımların sınırlılıklarına dikkat çekmektedir. Siyasi ve toplumsal bağlamı hesaba katmayan müdahalelerin uzun vadeli sürdürülebilirliği zayıflattığı; yerel aktörlerin süreçlerden dışlanmasının hem meşruiyet hem de uyarlanabilirlik açısından ciddi sorunlar doğurabileceği vurgulanmaktadır (Emerson vd., 2009, ss. 34-35; Tignino & Kebebew, 2023, s. 345). Dolayısıyla literatür, teknik kapasite kadar katılımcı ve bağlama duyarlı yönetim modellerinin de su diplomasisinin başarısı için kritik olduğunu göstermektedir.

Genel olarak literatür, suyun tarihsel olarak anlaşmazlıklara konu olduğunu, ancak aynı zamanda diyalog, karşılıklı bağımlılık ve güven artırıcı uygulamalar için önemli fırsatlar sunduğunu ortaya koymaktadır. Sınırı aşan su yönetimine ilişkin çalışmaların önemli bir bölümü belirli havzalar üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin Fırat-Dicle ve Ürdün havzaları üzerine yapılan araştırmalar, suyun güvenleştirilmesi ile teknik iş birliği girişimleri arasındaki gerilimli ilişkiyi ortaya koymaktadır (Kibaroglu, 2015; Haddadin, 2002). Nil Havzası literatürü ise özellikle GERD krizi bağlamında suyun ulusal güvenlik söylemleriyle nasıl iç içe geçtiğini vurgulamaktadır (Tawfik, 2016). Orta Asya'daki Amu Derya-Sir Derya sistemi üzerine çalışmalar ise Sovyet sonrası kurumsal boşlukların ve yönetim eksikliklerinin bölgesel iş birliğini nasıl zorlaştırdığını göstermektedir (Wegerich, 2008).

Bununla birlikte, mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu belirli bir bölgedeki dinamikleri, kurumsal yapıları ve tarihsel bağlamını inceleyen tek havza odaklı analizler şeklinde ilerlemekte; farklı bölgelerdeki su diplomasisi deneyimlerini birlikte ele alan karşılaştırmalı

çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, Orta Doğu'daki Fırat–Dicle ve Ürdün Nehirleri, Afrika'daki Nil Havzası ve Orta Asya'daki Amu Derya–Sir Derya sistemi üzerinden gerçekleştirdiği karşılaştırmalı inceleme ile bu boşluğu doldurmayı ve mavi diplomasiyi barış inşası kapasitesine dair daha geniş bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, mavi diplomasiyi sınır aşan su yönetişimi içindeki işleyişini incelemek amacıyla nitel bir araştırma deseni benimsemektedir. Araştırmanın temel yaklaşımı, suyun farklı coğrafyalarda hem iş birliği hem de çatışma üretme potansiyelini karşılaştırmalı bir biçimde analiz etmeye imkan veren karşılaştırmalı vaka incelemesidir. Bu yöntem, su diplomasiyi farklı siyasi, kurumsal ve sosyoekonomik bağlamlarda nasıl şekillendiğini ayrıntılı biçimde değerlendirmeyi mümkün kılar.

Çalışmanın örneklemini üç stratejik sınır aşan su havzası oluşturmaktadır:

1. Orta Doğu – Fırat–Dicle ve Ürdün Havzaları: Tarihsel rekabet, asimetrik güç ilişkileri ve dönemseller iş birliği girişimlerinin iç içe geçtiği bir bölge.
2. Afrika – Nil Havzası: Ulusal kalkınma hedefleri ve güvenlik söylemlerinin yoğunlaştığı, GERD kriziyle belirginleşen bir müzakere alanı.
3. Orta Asya – Amu Derya–Sir Derya Sistemi: Sovyet sonrası kurumsal zayıflıklar, iklim baskıları ve koordinasyon eksiklikleri nedeniyle kırılabilir bir yönetim yapısına sahip bir bölge.

Bu havzalar hem tarihseller geçmişleri hem de güncel su diplomasiyi pratikleri açısından çeşitlilik gösterdikleri için seçilmiş; böylelikle karşılaştırmalı analiz için zengin bir zemin oluşturmuştur.

Araştırmada ikincil veriler kullanılmıştır. Akademik yayınlar, bilimseller makaleler, teknik raporlar, uluslararası örgütlerin belgeleri —Birleşmiş Milletler Su (UN Water), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Dünya Bankası (WB), Küresel Su Ortaklığı (GWP)— politika metinleri ve anlaşma metinleri temel veri kaynaklarıdır. Literatür taraması Google Scholar, Web of Science ve Scopus gibi akademik veritabanlarından yapılmış; güncel ve bilimseller niteliği yüksek kaynaklar tercih edilmiştir.

Veriler içerik analizi ve tematik analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Her bir vaka için su yönetişimi modelleri, iş birliği düzeyi, güven ortamı, kurumların işlevselliği, barışa katkı düzeyi ve Türkiye'nin varsa diplomatik rolü gibi temalar altında kodlama yapılmıştır. Ardından bölgeler arası benzerlikler ve ayrışan yönler sistematik olarak karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın yöntemsel güvenilirliği, veri çeşitliliği (triangulation) ve farklı kaynaklardan edinilen bilgilerin karşılıklı doğrulanmasıyla artırılmıştır. Kullanılan kaynakların akademik niteliği, raporların kurumsal doğruluğu ve tarihsel güncellik ölçütleri dikkate alınarak çalışmanın güvenilirliği desteklenmiştir.

Her ne kadar çalışma üç ana vaka ile sınırlı ve ikincil verilere dayalı olsa da bu sınırlılık, karşılaştırmalı referans vakalar, saha temelli kuruluş raporları ve bölgesel aktörlerin değerlendirmelerini içeren literatür ile büyük ölçüde dengelenmiştir. Bu yaklaşım, genel geçerliliği güçlendirmiş ve analizlerin çok katmanlı bir perspektifle yapılmasını sağlamıştır. Sonuç olarak bu yöntemsel çerçeve; kuramsal yaklaşımları, sistematik tematik çözümlemeyi ve karşılaştırmalı değerlendirmeyi birleştirerek, mavi diplomasinin uluslararası barış inşasındaki rolüne dair kapsamlı bir açıklama üretmeyi mümkün kılmaktadır.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIM

Uluslararası ilişkilerde doğal kaynakların yönetimi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevresel güvenlik ve sürdürülebilir barış kavramlarıyla birlikte ele alınmıştır. Bu bağlamda, su kaynakları sadece fiziksel bir gereklilik olarak değil, aynı zamanda stratejik bir varlık olarak da, sosyo-politik yapılar, ekonomik kalkınma, toplumsal istikrar ve bölgesel güvenlik üzerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, suyun diplomatik ve barış inşa edici işlevlerini "mavi diplomasi" ve "çevresel barış inşası" kavramları çerçevesinde analiz etmektedir. Ayrıca, rejim teorisi ve kolektif güvenlik paradigması ile desteklenen teorik bir temel de sunulmaktadır.

4.1. Mavi Diplomasi

Mavi diplomasi, dış politikada su ve deniz kaynaklarının stratejik kullanımını ifade eder ve hem ikili hem de çok taraflı düzeylerde sürdürülebilir iş birliğini teşvik etmeyi amaçlar (Pohl vd., 2014). Kavram başlangıçta sınır ötesi tatlı su sistemlerini yönetme çabalarından ortaya çıkmış olsa da, zamanla deniz ve okyanus yönetişimini de kapsayan daha geniş bir diplomatik çerçeveye dönüşmüştür. Bu genişlemeyle birlikte mavi diplomasi artık çevresel, ekonomik ve jeopolitik gündemleri birbirine bağlayan çok boyutlu bir araç olarak işlev görmektedir.

Ekonomik açıdan mavi diplomasi, sürdürülebilir balıkçılık, liman geliştirme ve enerji koridoru projeleri gibi deniz ekonomisini destekleyen girişimleri içerir. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) gibi anlaşmalar, deniz sektörlerinin ekonomik diplomasiyle nasıl kesiştiğini ve önemli ekonomik fırsatlar yaratabileceğini göstermektedir (Gutu, 2016, s. 668). Mavi

ekonomi perspektifi, temel bir politika hedefi olarak deniz ve kıyı kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını daha da vurgulamaktadır.

Çevresel açıdan mavi diplomasi, deniz koruma, iklim adaptasyonu ve biyolojik çeşitliliğin korunması gibi konularla ilgilenmektedir. Bazı aktörler (Çin gibi) çevre diplomasisini yumuşak güç stratejisi olarak denizcilik politikalarına dahil ederek ekolojik hedefleri dış politika öncelikleriyle ilişkilendirmektedir (Baruah, 2024, s. 365).

Jeopolitik boyut, büyük güçlerin daha geniş denizcilik stratejilerinin bir parçası olarak mavi diplomasiyi kullandığı Hint-Pasifik gibi bölgelerde özellikle belirgindir. Deniz yolları, Münhasır Ekonomik Bölgeler (MEB'ler) ve deniz güvenliği düzenlemeleri üzerindeki rekabet, su ve okyanus alanlarının jeopolitik etki açısından nasıl merkezi hale geldiğini yansıtmaktadır (Yadav, 2023). Bu bağlamda, mavi diplomasi deniz ve deniz gücünün diplomatik bir uzantısı olarak işlev görmektedir.

Diplomatik bir uygulama olarak mavi diplomasi, müzakere, teknik iş birliği, veri paylaşımı ve kültürel etkileşimi içerir. Kamu diplomasisi ve sivil toplum katılımı da paydaşlar arasında karşılıklı anlayışı ve güveni güçlendirerek uygulanmasını destekler (Nyakomitah, 2023, s. 4–5). Giderek artan önemine rağmen, kavram, özellikle jeopolitik rekabetin yoğun olduğu bölgelerde gelişme aşamasındadır. Güney Çin Denizi, Doğu Akdeniz ve Hint-Pasifik'in bazı bölgelerindeki anlaşmazlıklar, su ve deniz alanları üzerindeki stratejik rekabetlerin mavi diplomasinin çatışma önleme potansiyeline nasıl meydan okuyabileceğini göstermektedir (Yadav, 2023). Bu nedenle mavi diplomasi, karmaşık çıkarların dikkatli bir şekilde yönetilmesini ve iş birliğini stratejik farkındalıkla birleştiren dengeli bir yaklaşım gerektirir.

Mavi diplomasi yaklaşımı, yalnızca teknik iş birliği süreçlerini değil, aynı zamanda yumuşak güç ve kamu diplomasisi araçlarını da kapsayan çok katmanlı bir dış politika çerçevesi sunmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe yumuşak güç, bir aktörün zorlama veya maddi ödüller yerine çekicilik, norm üretimi ve iş birliği kapasitesi aracılığıyla başkalarının tercihlerini şekillendirme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Nye, 2004). Bu bağlamda su yönetimi alanında geliştirilen teknik kapasite, insani yardım projeleri, altyapı yatırımları ve bilgi paylaşımı faaliyetleri devletlerin uluslararası imajını güçlendiren önemli yumuşak güç araçları haline gelmektedir. Kamu diplomasisi ise yumuşak gücü somut dış politika çıktısına dönüştüren en stratejik araçlardan biri olarak, devletlerin yalnızca diğer devletlerle değil, doğrudan yabancı toplumlarla iletişim kurarak güven, meşruiyet ve olumlu algı üretmesini ifade eder (Cull, 2008). Özellikle dijitalleşen küresel sistemde ülkeler, ulusal anlatılarını güçlendirmek ve ağ temelli ilişkiler yoluyla ontolojik güvenliklerini pekiştirmek amacıyla

kamu diplomasisi araçlarına daha fazla başvurmaktadır (Mitzen, 2006). Su altyapısı projeleri, kapasite geliştirme programları ve insani su yardımları bu bağlamda kalkınma diplomasisi ile kamu diplomasisinin kesişim alanında yer almakta; çevresel iş birliği ile yumuşak güç üretimini bütünleştiren mavi diplomasi yaklaşımını güçlendirmektedir. Özellikle orta ölçekli güçler için bu tür girişimler, ekonomik kalkınmayı desteklerken uluslararası alanda olumlu bir imaj inşasına katkı sağlayan önemli diplomatik araçlar olarak öne çıkmaktadır (Huijgh, 2016).

4.2. Çevresel Barış İnşası

Mavi diplomasiyi destekleyen temel teorik temellerden biri olan çevresel barış inşası, doğal kaynakların (özellikle suyun) ortak yönetiminin, çatışmadan çıkan toplumlarda barış inşasına anlamlı bir katkıda bulunabileceğini savunur (Conca, 2002, s. 12). Bu bakış açısı, yalnızca şiddetin yokluğuna odaklanmak yerine, adaleti, sosyal kapsayıcılığı ve kurumsal eşitliği vurgulayan "pozitif barış" fikri üzerine kuruludur (Galtung, 1996). Bu anlamda, su yönetimi yalnızca teknik bir hizmet değil; toplumsal uzlaşmayı, ekonomik toparlanmayı ve devlet meşruiyetinin yeniden tesisini teşvik edebilecek stratejik bir araç haline gelir.

Bu yaklaşım, çevresel kaynaklar üzerindeki iş birliğinin, özellikle uzun süreli gerginlik yaşayan bölgelerde veya çatışma sonrasında güveni ve karşılıklı bağımlılığı nasıl güçlendirebileceğini vurgular. Mavi diplomasi, resmi diplomatik çabaları tamamlayan pratik mekanizmalar sunarak bu amaçları destekler.

Merkezi mekanizmalardan biri, ilgili tüm paydaşların aktif katılımıdır. Geniş tabanlı katılım, paylaşılan bilginin kalitesini artırır, temsili adaleti artırır ve kalıcı çözümler üretilmesine yardımcı olur. Kolaylaştırıcılar ve arabulucular, etkili iletişimi sağlayarak ve çatışan gruplar arasında ilişkilerin yeniden kurulmasına yardımcı olarak da önemli bir rol oynarlar (Emerson vd., 2009, s. 32–33).

Bir diğer mekanizma ise Alternatif Uyuşmazlık Çözümü'nün (ADR) kullanılmasıdır. Arabuluculuk ve tahkim gibi teknikler, tarafların anlaşmazlıkların altında yatan kaynakları belirlemelerini, ihtilafli konuları yeniden çerçevelemelerini ve karşılıklı olarak faydalı sonuçlar elde etmelerini sağlar (Hansbrough & Singh, 2014). ADR çerçeveleri, resmi müzakere süreçlerini tamamladıkları ve daha esnek iş birliği yolları sundukları sınır ötesi kıyı ve deniz koruma çalışmalarında özellikle yararlı olmuştur.

4.3. Rejim Teorisi ve Kolektif Güvenlik Yaklaşımı

Mavi diplomasi alanında, rejim teorisi ve kolektif güvenlik yaklaşımı, devletlerin çevresel zorlukları yönetmek, çatışmaları önlemek ve paylaşılan kaynakların sürdürülebilir kullanımını

sağlamak için iş birliği mekanizmaları nasıl geliştirebileceklerini açıklamaya yardımcı olan iki temel çerçeve görevi görür. Her iki bakış açısı da, su ve deniz yönetişimi de dahil olmak üzere sınır ötesi çevre sorunlarının etkili bir şekilde ele alınması için çok taraflı diyalog ve kurumsallaşmış iş birliği biçimleri gerektirdiği varsayımına dayanır.

Rejim teorisi, devletlerin egemen otoritelerini korurken bile, üzerinde anlaşılmış normlar, kurallar ve karar alma prosedürleri aracılığıyla davranışlarını ortak çıkarlar etrafında koordine edebileceklerini savunur (Krasner, 1983, s. 4; Legault vd., 1994, s. 75-76). Bu çerçeve, deniz yönetimi ve sınır ötesi su yönetişimi gibi karmaşık alanlarda devlet davranışlarına rehberlik edebilecek kalıcı kurumlar oluşturmanın önemini vurgular. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) bunun önemli bir örneğidir. Kıta sahanlıkları, Münhasır Ekonomik Bölgeler, deniz seyrüseferi, balıkçılık ve çevresel sorumluluklar hakkındaki hükümleriyle BMDHS, devletlere anlaşmazlıkların barışçıl ve öngörülebilir bir şekilde ele alınabileceği yapılandırılmış bir ortam sunmaktadır (Legault vd., 1994, ss. 82-83).

Bununla birlikte, rejimler her zaman sorunsuz işlemez. Etkililikleri, istikrar sağlayıcı bir aktörün yokluğu, farklı ulusal çıkarlar veya kurumsal zayıflıklar nedeniyle zayıflayabilir. Bu zorluklar, özellikle çevresel veya denizcilik sorunlarının jeopolitik gerilimlerle örtüştüğü bölgelerde belirgindir.

Kolektif güvenlik yaklaşımı tamamlayıcı bir bakış açısı sunar. Geleneksel askeri odaklı güvenlik anlayışlarından uzaklaşan bu yaklaşım, çevresel tehditler de dahil olmak üzere birçok çağdaş tehdidin doğası gereği paylaşıldığını vurgular. Bu nedenle güvenlik, bireysel olarak değil, kolektif olarak sağlanmalıdır (Møller, 1997, s. 23). Denizcilik ve çevresel bağlamlarda, kolektif güvenlik, izole ulusal kazanımlar yerine tüm bölgelerin istikrarını ve refahını sağlamayı amaçlayan iş birliğini teşvik eder. Asya-Pasifik gibi son derece hassas bölgelerde, bu model kapsamında desteklenen saldırgan olmayan savunma stratejileri, tırmanma olasılığını azaltmaya ve devletler arasında şeffaflık ve güveni güçlendirmeye yardımcı olmuştur (Møller, 1997, ss. 24–25). Rejim teorisi ve kolektif güvenliğin mavi diplomasi çerçevesinde bir araya getirilmesi, daha geniş ve daha dirençli iş birliği yapılarının oluşturulmasına olanak tanır. Bu birleşik bakış açısı, mavi diplomasiye daha derin bir jeopolitik boyut kazandırırken, çevresel çatışmaların önlenmesi için kurumsallaşmış mekanizmaların oluşumunu da destekler. Ancak, bu entegrasyonu engelleyebilecek çeşitli engeller bulunmaktadır. Çatışan ulusal öncelikler, farklı tehdit algıları, kapasite sınırlamaları ve jeopolitik rekabetler, hem rejim etkinliği hem de kolektif güvenliğe dayalı iş birliği için önemli zorluklar oluşturmaya devam etmektedir (Møller, 1997, s. 36). Bu nedenle, mavi diplomasi başarısı nihayetinde yalnızca teorik modellere

değil, aynı zamanda sürdürülebilir siyasi iradeye, diplomatik uyum yeteneğine ve uzun vadeli güven oluşturma uygulamalarına da bağlıdır.

5. BARIŞ İNŞASINDA SU KAYNAKLARININ ROLÜ: BÖLGESEL VAKA ÇALIŞMALARI

Sınır aşan su kaynakları tarihsel olarak siyasi gerilimlere ve çatışan ulusal çıkarlara bağlı olsa da araştırmalar, sağlam yönetim, yasal düzenlemeler ve diplomatik katılımı desteklediğinde barış süreçlerine olumlu katkıda bulunabileceğini tutarlı bir şekilde göstermektedir (Conca, 2002, s. 14; Tignino & Kebebew, 2023, s. 344). Bu anlamda su yalnızca fiziksel bir kaynak değil, aynı zamanda çatışma sonrası yeniden yapılanma ve istikrarın stratejik bir bileşenidir (Bruch vd., 2009). Temel ihtiyaçları karşılamadaki işlevinin ötesinde su, ekonomik toparlanmayı kolaylaştırarak, toplum ilişkilerini güçlendirerek ve devlet meşruiyetini pekiştirerek çok boyutlu bir rol oynar (Beck, 2015, s. 216; Burt & Keiru, 2011, s. 240). Bu nedenle geçim kaynaklarını yeniden tesis etmede ve uzun vadeli kalkınma hedeflerini ilerletmede giderek daha merkezi bir rol oynamaktadır (Weinthal vd., 2011, s. 150). Farklı bölgelerden ampirik örnekler, iş birliğine dayalı su yönetiminin, paylaşılan yönetim çerçeveleri aracılığıyla aktörler arasında nasıl güven yaratabileceğini göstermektedir (Emerson vd., 2009, s. 54-55). Türkiye, Suriye, Irak, Ürdün, İsrail, Filistin, Mısır, Etiyopya, Sudan, Tacikistan ve çeşitli Orta Asya ülkeleri gibi bağlamlarda uygulanan girişimler, suyla ilgili iş birliğinin hem ekonomik kalkınmayı hem de güven inşasını desteklediğini göstermektedir (Burt & Keiru, 2011, s. 239). Bu deneyimler, su diplomasisinin sürdürülebilir iş birliğini teşvik etmek için neden önemli bir diplomatik araç olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır (Vink, 2018, s. 284).

Ancak, geçmiş örnekler, daha geniş sosyo-politik bağlamdan koparıldığında, teknik veya altyapı merkezli çözümlerin barış inşasını desteklemekten ziyade engelleyebileceğini de göstermektedir. Bu, katılımcı, kapsayıcı ve yerel gerçeklere göre uyarlanmış yönetim modelleri tasarlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (Sommer & Fassbender, 2024).

Bu bağlamda, mevcut bölüm Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya'da bulunan üç büyük sınır ötesi havzayı incelemektedir. Ekonomik kalkınma, güven inşası, devlet meşruiyeti ve bölgesel iş birliği gibi konuları ele alan analiz, suyun hem teorik hem de ampirik düzeyde barış inşası çabalarında nasıl yapıcı bir araç olarak işlev görebileceğini değerlendirmektedir.

5.1. Orta Doğu Örneği: Fırat-Dicle ve Ürdün Nehirleri

Orta Doğu, küresel olarak en su kıtlığı çeken bölgelerden biri olarak öne çıkmaktadır ve Türkiye, Suriye, Irak, Ürdün, İsrail ve Filistin gibi ülkeler, sınırı aşan nehirlerin yarattığı siyasi ve çevresel baskılarla uzun süredir mücadele etmektedir. Özellikle Fırat-Dicle ve Ürdün havzaları, tarihsel olarak anlaşmazlıklara yol açmış olsa da, ortak çerçeveler üzerinden yönetildiklerinde iş birliği fırsatları da sunmaktadır. Bu bağlamda, su bölgede ikili bir karaktere sahiptir: gerginlikleri tırmandırabilir, ancak aynı zamanda diyalog ve uzlaşma için bir platform görevi de görebilir.

Fırat ve Dicle Nehirleri, Türkiye'nin yukarı akış devleti olduğu, Suriye ve Irak'ın ise aşağı akış kullanıcıları olarak akışlara bağımlı olduğu, birbiriyle yakından bağlantılı bir sınıraşan sistem oluşturmaktadır. Türkiye'nin 1980'lerde bölgesel kalkınmayı ve tarımsal verimliliği artırmak amacıyla başlattığı Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Suriye ve Irak tarafından akış aşağısındaki su mevcudiyetini azalttığı gerekçesiyle sık sık eleştirilmiştir (Al-Muqdadı, 2019; Warner, 2012, s. 232). Bu endişelere rağmen Türkiye, 1990 Ankara Protokolü'nde de yansıtıldığı gibi, teknik veri paylaşımı ve hidrolojik iş birliği yoluyla iş birliği yapma isteğini defalarca dile getirmiştir. Mavi diplomasi bakış açısıyla Türkiye, çevresel iş birliğinin ve ortak su kullanımının önemini de vurgulamıştır. Uzun vadeli yönetim düzenlemeleriyle desteklendiği takdirde, Fırat-Dicle havzası hala yapıcı bir hidrodiplomasiye örnek olma potansiyeline sahiptir.

İsrail, Ürdün, Filistin ve Lübnan arasında paylaşılan Ürdün Nehri havzası, bir başka önemli örneği daha ortaya koymaktadır. 1994 İsrail-Ürdün Barış Anlaşması, suyu bir çatışma tetikleyicisi olmaktan ziyade iş birliğine dayalı bir yönetim konusu olarak çerçeveleyerek bir dönüm noktası teşkil etmiştir (Haddadin, 2002, s. 332). Ancak Filistinlilerin suya erişimi üzerindeki sürekli kısıtlamalar, çevresel adalet ve eşitlik konusunda soruları gündeme getirmeye devam etmektedir (Hilal & Ashhab, 2006, s. 186).

Bu daha geniş bağlamda, Entegre Su Kaynakları Yönetimi (BKY) ilkeleri, suyun çevre korumasını pragmatik, çıkar temelli iş birliğiyle ilişkilendirerek müzakere ve çatışma çözümü için nasıl bir temel oluşturabileceğini vurgulamaktadır (Mourad vd., 2013, s. 6). Orta Doğu'da hidrodiplomasi, giderek yalnızca teknik bir mekanizma olarak değil, aynı zamanda siyasi bir iletişim kanalı olarak da işlev görmektedir ve aktörlerin gergin siyasi ortamlarda bile diyalogu sürdürmelerini sağlamaktadır (Turgul vd., 2023).

Bununla birlikte, bölgedeki su diplomasisi köklü zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. Ulusal güvenlik endişeleri, paylaşılan yeraltı su kaynakları üzerindeki rekabet ve son derece siyasallaştırılmış egemenlik iddiaları müzakereleri zorlaştırmaktadır (Hilal & Ashhab, 2006, s. 188). Buna demografik baskılar, azalan su kalitesi ve artan kıtlık da eklendiğinde, bunların hepsi kaynaklar üzerindeki rekabeti artırmaktadır (Orlando, 2015, s. 106). Yine de, bölge çapındaki iş birliği çerçeveleri -güçlendirilirse- bu zorlukların hafifletilmesine yardımcı olabilir ve daha kalıcı ve kapsayıcı bir su yönetimi için bir temel sağlayabilir.

5.2. Afrika Örneği: Nil Nehri ve Gerd Krizi

11 Afrika ülkesine yayılan Nil Nehri, yalnızca dünyanın en uzun sınıraşan nehri değil, aynı zamanda siyasi açıdan en hassas nehirlerden biridir. Etiyopya, Sudan ve Mısır arasındaki etkileşim, Nil'in bir iş birliği temeli mi yoksa bölgesel bir istikrarsızlık kaynağı mı olacağı tartışmasını uzun süredir şekillendirmektedir. Bu bağlamda, Nil Havzası'ndaki su yönetişimi, güvenlik endişelerinin, kalkınma önceliklerinin ve çevresel iş birliğinin bir araya geldiği önemli bir kesişim noktasını temsil etmektedir.

Etiyopya'nın hidroelektrik kapasitesini genişletmek için Mavi Nil Nehri üzerine inşa edilen Büyük Etiyopya Rönesans Barajı (GERD), mevcut gerilimlerin merkezinde yer almaktadır. Etiyopya barajı ulusal kalkınma için elzem görürken, Mısır ve Sudan, barajın doldurulması ve işletilmesiyle ilgili tek taraflı kararların su güvenliklerini tehlikeye atabileceğinden endişe duymaktadır (Almesafri vd., 2024; Tawfik, 2016, s. 582). GERD tartışması, bölgesel hedeflerin, tarihsel şikayetlerin ve farklı güvenlik algılarının sınıraşan ilişkileri şekillendirmede nasıl etkileşime girdiğini göstermektedir. Her devlet, GERD'yi kendi stratejik bakış açısıyla yorumluyor. Nil Nehri'ne su bağımlılığı %90'ı aşan Mısır için baraj, gıda güvenliği ve egemenlik endişeleriyle yakından bağlantılı; dolayısıyla proje varoluşsal bir ulusal güvenlik meselesi olarak çerçevelenmiş (Otinov, 2023). Sudan ise daha kararsız bir tutum sergiliyor: Barajın selleri düzenlemeye ve elektrik üretmeye yardımcı olabileceğini kabul ederken, Sudanlı yetkililer su akışı ve uzun vadeli yönetimle ilgili belirsizlikler konusunda çekincelerini dile getiriyor (Almesafri vd., 2024). Etiyopya ise GERD'yi ekonomik dönüşümün bir sembolü olarak görüyor ve su kaynaklarını kullanma konusundaki egemen hakkını savunarak algılanan tarihsel eşitsizlikleri gidermeye çalışıyor.

Gerginliği azaltma çabaları çeşitli diplomatik mekanizmalar ortaya çıkardı. 2015 İlkeler Bildirgesi, iş birliği ve barışçıl kaynak yönetimi konusunda ortak bir taahhüdü işaret eden önemli bir dönüm noktasıydı. Bunun yanı sıra, Nil Havzası Girişimi ve Entegre Su Kaynakları

Yönetimi (IWRM) gibi bölgesel çerçeveler, sınır ötesi su diplomasisine kurumsal destek sunarak, adil ve sürdürülebilir su kullanımı için normlar oluşturmayı amaçlamaktadır (Abdelkader vd., 2024). Bu çabalar anlaşmazlığı tamamen çözmemiş olsa da, Nil Havzası'nda uzun vadeli istikrarın tek taraflı önlemlerden ziyade işbirlikçi yaklaşımlara bağlı olduğu yönündeki yeni anlayışı yansıtmaktadır.

5.3. Orta Asya Örneği: Amu Derya-Sir Derya Sistemi

Amu Derya-Sir Derya nehir sistemi, Orta Asya'daki su güvenliğinin en kritik belirleyicilerinden biridir. Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınması, çevresel refahı ve siyasi istikrarı, bu iki nehrin nasıl yönetildiğiyle yakından ilişkilidir. 80 milyondan fazla insanın geçim kaynağını destekleyen nehirler, tarım, sanayi ve içme suyu temini için vazgeçilmezdir. Ancak sınır ötesi yapıları, jeopolitik sürtüşmeler, eski sulama sistemleri ve artan iklim baskılarıyla birleşince, iş birliğine dayalı yönetim çabaları zorlaşmaktadır (Argalı, 2024, s. 480; Olsson vd., 2008, s. 282).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, su tahsisi konusundaki anlaşmazlıklar, özellikle yukarı havza devletleri Tacikistan ve Kırgızistan ile aşağı havza devletleri Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan arasında yoğunlaşmıştır. Sovyet döneminde, merkezi bir su-enerji değişim sistemi işlevsel bir dengeyi korumuştur. Bu yapı dağıldıktan sonra, yerine sağlam veya yasal olarak bağlayıcı bir çerçeve oluşturulamadı ve bu da Aral Denizi'nin daralması, israfçı sulama uygulamaları ve büyük veri boşlukları gibi ciddi sorunlara yol açtı (Coşkun, 2004, s. 88; Wegerich, 2008, s. 223).

Özbekistan ve Afganistan arasında Amu Derya Nehri konusunda son dönemde yaşanan sürtüşmeler, bölgedeki ortak su konusundaki siyasi hassasiyetleri daha da belirginleştirmektedir. Afganistan'ın 2023 yılında Taliban yönetimi altında nehir boyunca yeni bir kanal inşa etmesi, Özbekistan'ı endişelendirmiş ve diplomatik gerginliğe yol açmıştır. Bu olay, ortak suların barışçıl bir şekilde yönetilmesi için ikili diplomasi ve daha geniş bölgesel platformların gerekliliğini vurgulamaktadır (Giritlioglu & Tsoy, 2024, s. 121). 2006 Orta Asya Su Stratejisi ve Aral Denizi'ni Kurtarmak İçin Uluslararası Fon (IFAS) gibi bölgesel mekanizmalar iş birliğini teşvik etmeye çalışsa da, bağlayıcı düzenlemelerin olmaması ve yetersiz siyasi taahhüt nedeniyle etkileri sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, Özbekistan'ın son yıllardaki daha işbirlikçi dış politika yönelimi, bölgesel su diplomasisini canlandırmak için yeni fırsatların kapısını açmıştır.

Amuderya ve Sirderya'nın sürdürülemez kullanımı, en bilineni Aral Denizi'nin neredeyse yok olması olan yıkıcı çevresel sonuçlara yol açmıştır. Ekolojik bozulma, tarımsal verimin

azalmasından ciddi halk sağlığı risklerine kadar çok çeşitli sorunlara yol açmıştır (Argalı, 2024, s. 472; Karthe vd., 2015, s. 488). Verimsiz sulama altyapısı ve yüksek su tüketim oranları, bölgenin su güvensizliğini daha da kötüleştirmektedir.

İklim değişikliği ek bir risk katmanı oluşturmaktadır. Buzul erimesi başlangıçta nehir akışlarını artırsa da, uzun vadeli projeksiyonlar, artan buharlaşma ve terleme nedeniyle su seviyelerinin düşmesine ve kuraklığın artmasına işaret etmektedir (Bolgov, 2021, s. 29; Olsson vd., 2008, s. 280). Bu durum, uyarlanabilir ve iklime dayanıklı su yönetimi stratejilerinin benimsenmesini giderek daha acil hale getirmektedir (Narzullaev & Bekov, 2024).

Genel olarak, Amu Derya-Sir Derya sistemi yalnızca ekolojik sürdürülebilirlik için değil, aynı zamanda jeopolitik istikrar ve sosyoekonomik dayanıklılık için de bir odak noktasıdır. Havzanın karşı karşıya olduğu zorlukların karmaşıklığı, tek taraflı karar alma süreçlerinden ziyade koordineli, bilime dayalı ve kapsayıcı yaklaşımlar gerektirmektedir. Bölgenin uzun süredir devam eden yönetim zayıflıklarına rağmen, son diplomatik girişimler, iş birliği yapma konusunda yenilenen bir istekliliğe işaret etmektedir. Bu da, daha fazla şeffaflık ve güven ile suyun çatışma yerine iş birliği platformu haline gelebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada incelenen üç bölgesel örnek -Orta Doğu, Nil Havzası ve Orta Asya- birlikte ele alındığında, birkaç genel sonuca varılabilir:

- Suyun barış inşası potansiyeli, mevcut kaynakların miktarından çok daha fazla siyasi iradeye, kurumsal etkinliğe ve çok taraflı yönetim yapılarına bağlıdır.
- Ürdün Nehri örneği, paylaşımlı yönetimin ve şeffaf veri alışverişinin suyu bir iş birliği aracına dönüştürebileceğini gösterirken, GERD anlaşmazlığında görülen güvenikleştirme, güvenlik çerçevesinin kırılabilirliği nasıl artırdığını göstermektedir.
- Orta Asya'da, uzun süredir devam eden yönetim eksikliklerine rağmen, son diplomatik açıklamalar su temelli iş birliği için yeni fırsatlar sunmaktadır.

Özetle, su kaynakları yalnızca doğal varlıklar olarak değil, aynı zamanda güveni güçlendirme, bölgesel istikrarı teşvik etme ve çevresel barışı destekleme kapasitesine sahip diplomatik araçlar olarak da görülmelidir. Bu daha geniş bağlamda, Türkiye'nin Mavi Diplomasi girişimleri giderek daha görünür bir rol oynamaktadır. Türkiye, teknik iş birliği, kalkınma odaklı yardım ve büyük ölçekli su projelerindeki deneyimiyle hem bölgesel su yönetimine hem de uluslararası barış ve kalkınma gündemlerine katkıda bulunmaktadır.

5.4. Türkiye'nin Mavi Diplomasi Uygulamaları

Stratejik coğrafyası, teknik uzmanlığı ve tarihi-kültürel bağlantılarından yararlanan Türkiye, mavi diplomasiyi bölgesel istikrarı ilerletmek ve uluslararası profilini güçlendirmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Bu diplomatik çerçeve, deniz yetki alanlarıyla sınırlı kalmak yerine, sınır aşan su yönetimi, enerji koridorları, insani girişimler, kamu diplomasisi uygulamaları ve çeşitli stratejik iş birliği biçimlerini içeren geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'nin mavi diplomasisi, su diplomasisi, enerji politikası ve deniz güvenliğini harmanlayan bütünlük bir yaklaşımı temsil etmektedir. Ülkenin, ortak nehir havzalarının yönetiminden sınır ötesi enerji projelerine katılıma ve çevre denizlerde güvenliği artırma çabalarına kadar uzanan daha geniş jeopolitik ve ekonomik önceliklerini yansıtmaktadır. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, Türkiye, bölgesel iş birliğini şekillendirmeye ve istikrarlı, birbirine bağlı bir komşuluk ortamını teşvik etmeye çalışan giderek daha aktif bir aktör konumuna gelmektedir.

5.4.1. Sınır Ötesi Su Politikaları ve Barış Girişimleri

Türkiye'nin Fırat ve Dicle nehirlerinin akış yukarısındaki ülke konumu, sınıraşan su yönetimini dış politikasının temel bir bileşeni haline getirmiştir. 1980'lerden bu yana Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), su kullanımını bölgesel entegrasyon ve çevresel iş birliğiyle ilişkilendiren kalkınma odaklı bir vizyonu somutlaştırmıştır (Altınbilek, 2004, ss. 18–19). Türkiye, 1990 Ankara Protokolü aracılığıyla Suriye ve Irak ile hidrolojik veri değişimi ve teknik iş birliği mekanizmaları önermiş ve teknik uzmanlığa dayalı bir diyaloga olan tercihini ortaya koymuştur. Havzadaki akış yukarısındaki konumundan doğal olarak kaynaklanan sürtüşmelere rağmen Türkiye, su paylaşımı düzenlemelerini öne sürerek diplomatik diyalogu sürdürmeye sürekli olarak çalışmıştır (Gruen, 2000; Hansen, 2012, s. 25). Ankara'nın BM Su Yolları Sözleşmesi'ne yönelik temkinli tutumu, egemenliğe verdiği önemi yansıtsa da, ülke aynı zamanda Avrupa Birliği su mevzuatıyla daha yakın uyumu hedefleyen bazı reformlar da hayata geçirmiştir (Kibaroglu, 2015, s. 153). Yakın çevresinin ötesinde, Kıbrıs Barış Suyu Projesi gibi girişimler, Türkiye'nin suyla ilgili altyapıyı yalnızca bir iç kalkınma aracı olarak değil, aynı zamanda bölgesel diplomaside bir yumuşak güç biçimi olarak nasıl kullandığını göstermektedir (Conker & Hussein, 2019).

5.4.2. Enerji Diplomasisi ve Deniz Güvenliği

Türkiye'nin mavi diplomasi gündemi, tatlı su kaynaklarının yönetiminin çok ötesine uzanmakta; enerji politikasını, deniz güvenliğini ve bölgesel ticareti de kapsamaktadır. Bu daha

geniş stratejik çerçevede Ankara, Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Ege'de deniz yetki alanı iddialarına, açık deniz doğal gaz arama çalışmalarına ve kilit enerji koridorlarının işletilmesine dayanan katmanlı bir enerji diplomasisi yürütmektedir. "Mavi Vatan" doktrini, deniz haklarının korunmasını hem askeri hem de diplomatik yeteneklerin geliştirilmesiyle ilişkilendirerek bu yönelimi daha da desteklemektedir. Çok taraflı iş birliği mekanizmaları -özellikle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), deniz güvenliği, çevre koruma ve liman yönetimi gibi konularda iş birliğini teşvik eden kurumsal platformlar sunmaktadır. Bu yapılar aracılığıyla Türkiye, deniz güvenliği endişelerini bölgesel ekonomik entegrasyonla uyumlu hale getiren karma bir strateji geliştirmektedir.

Enerji diplomasisi, bu yaklaşımın bir diğer ayağı olmaya devam etmektedir. Rus doğal gazını doğrudan Türkiye'ye taşıyan Mavi Akım Projesi, enerji altyapısının hem bir güvenlik unsuru hem de diplomatik bir araç olarak nasıl hizmet edebileceğinin önemli bir örneğidir (Bacık, 2001, s. 88). Benzer şekilde, Bakü-Tiflis-Ceyhan gibi boru hatları, Türkiye'nin önemli bir enerji geçiş merkezi olma rolünü pekiştirerek, daha geniş bölgesel jeopolitikadaki etkisini artırmaktadır (Roach vd., 2008, s. 280). Türkiye'nin deniz güvenliğindeki rolü, her ikisi de bölgesel deniz yollarının korunmasına ve iş birliğine dayalı güvenliğin artırılmasına katkıda bulunan Karadeniz Uyum Harekatı ve Karadeniz Sahil ve Sınır Muhafızları İş Birliği Forumu gibi girişimlerde de görülmektedir (Roach vd., 2008, s. 282). Türkiye'nin Afrika kıyı devletleriyle -özellikle Somali ve Sudan- etkileşimi, bu gündeme küresel bir boyut katmakta ve mavi diplomasi faaliyetlerinde yumuşak ve sert güç stratejilerini harmanlayarak kullandığını göstermektedir (Vreÿ & Blaine, 2023, s. 348). Genel olarak, Türkiye'nin mavi diplomasisi, çevresel barışı, enerji güvenliğini ve deniz istikrarını tutarlı bir dış politika vizyonuna entegre etme arzusunu yansıtmaktadır. Ancak uzun vadeli etkinliği, bölgesel anlaşmazlıkların dikkatli yönetimine, uluslararası denizcilik normlarına daha güçlü bağlılığa ve sürdürülebilir diplomatik kapasiteye dayanmaktadır.

5.4.3. Kamu Diplomasisi ve Bölgesel İstikrar

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar, Türkiye'nin kamu diplomasisinin temel araçları olarak işlev görmektedir. Kuyu açma projeleri, sulama sistemlerinin kurulması ve içme suyu altyapısının kurulması yoluyla bu kuruluşlar, özellikle Afrika, Orta Asya ve Balkanlar'da mikro düzeyde diplomasi araçları olarak işlev gören teknik yardım türleri sağlamaktadır (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı/TİKA, 2021). Temel ihtiyaçları karşılamanın ötesinde, bu tür girişimler suyun temel bir insan hakkı olarak çerçevelenmesine katkıda bulunmakta, görünür hizmet sunumu yoluyla

yerel güvenin oluşturulmasına yardımcı olmakta ve Türkiye'nin daha geniş kapsamlı yumuşak güç çekiciliğini artırmaktadır (Dudlák, 2024, s. 91; Karacasulu & Aşkar Karakır, 2022, s. 125). Bu faaliyetler bir araya geldiğinde, Türkiye'nin gelişen insani diplomasi profilini güçlendirmektedir. Türkiye, 3+3 Platformu, Nil Havzası'ndaki arabuluculuk olasılıkları, Orta Asya'nın su sorunlarına yönelik çözümler ve Balkanlar'daki kalkınma odaklı girişimler gibi stratejik öneme sahip alanlarda da proaktif bir diplomatik duruş benimsemiştir. Dar çıkar temelli hesapların ötesine uzanan bu diplomatik vizyon, çevresel barış, bölgesel istikrar ve kurumsal dayanıklılık ilkelerine dayanmaktadır (Brljavac, 2011, s. 62; Kibaroglu, 2015, s. 158). Bu çerçevede Türkiye, daha geniş bir orta güç olarak nitelendirilmesiyle uyumlu olarak, giderek artan bir şekilde hem teknik danışman hem de potansiyel bir arabulucu olarak konumlanmaktadır. Bölgesel sahiplenme, dengeli çıkarlar ve sürdürülebilirliğe dayalı diplomatik uygulamalar bu rolü daha da pekiştirmektedir.

Birlikte ele alındığında, Türkiye'nin mavi diplomasisi, geleneksel diplomatik araçları çevre odaklı stratejilerle harmanlayan katmanlı bir dış politika modelini temsil etmektedir. Sınır aşan su yönetimi, deniz yetki alanı konuları, kamu diplomasisi, teknik yardım ve stratejik ortaklıklar, bu modelin temel unsurlarını oluşturmakta ve her biri Türkiye'nin bölgesel güvenlik, ekonomik kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, strateji, Avrupa Birliği ile yaşanan gerginlikler, deniz hukuku anlaşmazlıkları ve uluslararası algıyla ilgili zorluklar gibi çeşitli kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Bu kısıtlamaların giderilmesi, yasal çerçevelerin güçlendirilmesini ve çok taraflı mekanizmalara daha aktif bir şekilde katılımını gerektirecektir; bunların her ikisi de Türkiye'nin mavi diplomasi yaklaşımının uzun vadeli etkinliğini artırmak için elzemdir.

6. BULGULAR

Bu çalışma, suyun gerginliği körükleyebileceği veya iş birliğini teşvik edebileceği farklı yolları gösteren üç bölgesel vakayı analiz ederek su kaynaklarının barış inşası süreçlerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Bulgular burada mavi diplomasi, çevresel barış inşası, rejim teorisi ve kolektif güvenlik yaklaşımı perspektifinden yorumlanmaktadır. Bu bakış açılarını bir araya getiren bu bölüm, vakaların karşılaştırmalı bir tartışmasını sunmakta ve bölgeler arasında ortaya çıkan tematik örüntüleri vurgulamaktadır.

Bu çalışmadan ortaya çıkan temel kavrayışlardan biri, mavi diplomasinin ancak belirli koşullar altında kök salabileceğidir. Özellikle üç unsur vazgeçilmez görünmektedir: işleyen bir teknik iş birliği kapasitesi, kıyıdaş aktörler arasında asgari düzeyde karşılıklı güven ve suyun bir güvenlik tehdidi yerine bir iş birliği alanı olarak çerçevelendiği bir siyasi iklim. İsrail-Ürdün

örneği bunu açıkça göstermektedir. İki devlet siyasi ve ideolojik açıdan keskin farklılıklar gösterse de, suyu daha geniş anlaşmazlıklardan izole edip teknik bir alan olarak ele alabilmişlerdir. Bu çerçevelenme, bir dereceye kadar güvenin gelişmesine yardımcı olmuş ve sürdürülebilir iş birliğini kolaylaştırmıştır. Buna karşılık, Nil Havzası'nda Etiyopya ve Mısır arasındaki dinamikler, suyun güvenleştirildiğinde diplomatik kanalların ne kadar çabuk kapanabileceğini göstermektedir; su bir kez ulusal bir hayatta kalma meselesi olarak çerçeveslendiğinde, müzakereler çok daha kırılgan hale gelir ve barış umutları azalır (Tawfik, 2016, s. 575). Bu nedenle mavi diplomasi yalnızca kaynak tahsisinin müzakeresi olarak değil, aynı zamanda anlatı inşası, algı yönetimi ve stratejik çerçevelenme ile şekillenen daha geniş bir iletişim süreci olarak anlaşılmalıdır.

Tablo 1. Su Diplomasisi ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi

TEMA	ORTA DOĞU (FIRAT-DİCLE, ÜRDÜN)	AFRIKA (NİL BÖLGESİ)	ORTA ASYA (AMU DARYA – SİR DARYA)
Su Yönetişimi	Parçalanmış ve siyasallaşmış yapılar	Yasal boşluklar, teknik gerginlikler	Kurumsal eksiklikler ve koordinasyon eksikliği
Güven Ortamı	Sınırlı ancak teknik iş birlikleri mevcut	Yüksek güvensizlik sözkonusu	Tarihi miras nedeniyle zayıf
Rejim Düzeyi	Kısmi protokoller ve anlaşmalar mevcut	Zayıf ve parçalı çerçeveler mevcut	Yetersiz ve işlevsiz mekanizmalar mevcut
Barış Üzerindeki Etki	Sınırlı ancak umut vadeden gelişmeler mevcut	Gerginlikler üreten ve kırılgan bir yapı mevcut	Etkisiz, ancak diplomatik girişimler mevcut
Türkiye'nin Rolü	Aktif ve çok yönlü aktör rolünde	Gözlemci ve potansiyel arabulucu rolünde	Teknik danışman ve potansiyel kapasite sağlayıcı rolünde

Not. Tablo yazar tarafından atıf yapılan kaynaklara (Altınbilek, 2004; Conca, 2002; Pohl vd., 2014; Tawfik, 2016; Wegerich, 2008) dayanarak hazırlanmıştır.

Yukarıda sunulan tablo, beş temel temayı inceleyerek mavi diplomasi'nin üç bölgesel vakada ne ölçüde yansıtıldığını bir araya getirmektedir. Bu karşılaştırmalı genel bakış, suyun farklı siyasi ve kurumsal bağlamlarda barış inşasına nasıl katkıda bulunduğunu veya katkıda bulunmadığını şekillendiren değişkenleri açıklığa kavuşturmaya yardımcı olmaktadır.

Yönetişim açısından Orta Doğu, yalnızca kriz zamanlarında etkin hale gelme eğiliminde olan parçalı yapılarla karakterizedir. Afrika'da resmi yasal rejimler mevcuttur, ancak uygulama ve teknik kapasitedeki eksiklikler sıklıkla bunların etkinliğini engellemektedir. Orta Asya'da ise

Sovyet sisteminin çöküşünden sonra ortaya çıkan kurumsal zayıflıklar, tutarlı bir bölgesel koordinasyonu engellemeye devam etmektedir. Her üç bölgede de güçlü ortak yönetim mekanizmalarının yokluğu, sürdürülebilir barış beklentilerini doğrudan kısıtlamaktadır.

Güven inşası açısından, ortak bilimsel çalışma veya paylaşılan hidrolojik veriler gibi nispeten mütevazı iş birliği biçimleri bile, İsrail-Ürdün deneyiminin de gösterdiği gibi, güven oluşturmaya yardımcı olabilir. Buna karşılık, Nil Havzası'nda Mısır, Sudan ve Etiyopya arasındaki derin karşılıklı şüphe, herhangi bir su rejiminin işleyişini baltalamaktadır. Orta Asya'da da uzun süredir devam eden güvensizlik ve farklı ulusal öncelikler diyalogu benzer şekilde sınırlandırmaktadır. Orta Doğu'da çeşitli protokoller ve anlaşmalar mevcut olsa da, bunların bağlayıcı gücü zayıftır ve uzun ömürlülükleri büyük ölçüde siyasi iradeye bağlıdır. Afrika'nın su rejimleri genellikle parça parça ve politik olarak tepkisel bir şekilde gelişirken, Orta Asya'da mevcut çerçeveler çoğunlukla beyan niteliğinde olup, gerçek kurumsal bir güçten yoksundur.

Su diplomasisinin barış üzerindeki etkisi de bölgeler arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Ürdün Nehri üzerindeki iş birliği, sınırlamalarına rağmen bazı yapıcı sonuçlar doğurmuştur. Ancak Nil Havzası'nda su, egemenlik ve ulusal beka meselesi olarak çerçevelenme eğilimindedir ve bu da iş birliğini teşvik etmek yerine gerginliğe yol açmaktadır. Orta Asya'da düşük karşılıklı bağımlılık ve yetersiz koordinasyon, suyun istikrar sağlayıcı bir faktör olma potansiyelini önemli ölçüde zayıflatmaktadır.

Bu daha geniş çerçevede Türkiye, hem teknik uzmanlık hem de iyileştirilmiş yönetim önerileri sunarak Orta Doğu'da aktif bir katılımcı olarak öne çıkmaktadır. Afrika'da ise rolü daha mütevazı olup, gözlem ve kalkınma yardımına odaklanmaktadır. Türkiye, Orta Asya'da su yönetimine doğrudan dahil olmasa da, teknik uzmanlığı onu potansiyel bir danışman ve kapasite geliştirme ortağı olarak konumlandırıyor. Bu, yalnızca Türkiye'nin mevcut katkılarını değil, aynı zamanda koşullar elverirse mavi diplomasisini daha çok taraflı bir alana yayma kapasitesini de vurguluyor.

Bu üç örnek birlikte ele alındığında, mavi diplomasinin etkinliğinin, su rejimlerinin kurumsallaştırılmasına ve koordineli teknik kapasiteyle desteklenen güven inşasına dayandığını göstermektedir. Bu bileşenlerin varlığına veya yokluğuna bağlı olarak, her havza barışa umut verici veya sınırlı katkılar sağlamıştır. Türkiye'nin deneyimi, teknik yeterliliğin sürdürülebilir diplomasiyle birleştiğinde, su yönetimi ve barış inşası arasında anlamlı bağlantılar kurulmasına yardımcı olabileceğini göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, genellikle jeopolitik rekabetin tetikleyicileri olarak tasvir edilen sınıraşan su kaynaklarının, aynı zamanda barış araçları olarak önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya'dan üç bölgesel vakanın karşılaştırmalı analizi, paylaşılan sular üzerindeki iş birliğinin hidrolojik bolluk veya kıtlıktan çok, yönetim kalitesine, siyasi iradeye, veri şeffaflığına ve teknik iş birliğinin kapsamına bağlı olduğunu göstermektedir.

Çatışma sonrası ortamlarda su yönetimi, kamu hizmetlerinin yeniden tesis edilmesinde, ekonomik toparlanmanın desteklenmesinde ve devlet kurumlarının yeniden inşasında hayati bir rol oynar. Fiziksel faydasının ötesinde, su, toplumlar arası güveni besleyen, devlet meşruiyetini güçlendiren ve uzun vadeli kalkınmayı destekleyen stratejik bir araç olarak işlev görür. Bu nedenle, göz ardı edilen sosyal ve politik değeri, barış inşası gündemlerinde daha fazla tanınmayı hak etmektedir.

Araştırmanın temel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Şeffaf veri paylaşımı, kıyıdaş devletler arasında güven oluşturmak için elzemdir. Ortak izleme sistemleri, paylaşılan veri tabanları ve açık raporlama uygulamaları, belirsizliği ve güvensizliği azaltmak için en etkili mekanizmalardan bazıları olmaya devam etmektedir.
- Kurumsallaşmış yönetim yapıları, kalıcı iş birliğinin omurgasını oluşturur. Geçici anlaşmaları kalıcı rejimlere dönüştürmek için çok taraflı karar alma çerçeveleri, kapsayıcı temsil ve istikrarlı finansal düzenlemeler gereklidir.
- Uzman değişimleri, ortak mühendislik girişimleri ve iş birliğine dayalı altyapı projeleri de dahil olmak üzere teknik diplomasi, karşılıklı bağımlılığı pekiştirir ve barış için gerekli iş birliği yapısını güçlendirir.
- Güvenlik merkezli söylemden kalkınma ve iş birliğini vurgulayan bir söylem anlayışına geçiş, müzakere alanını genişletir ve daha kapsayıcı, çözüm odaklı bir diyalogu kolaylaştırır.

Bununla birlikte, bölgesel karşılaştırmalar kalıcı engellerin altını çizer: siyasi taahhütlerdeki zayıflıklar, parçalanmış kurumsal yapılar ve köklü güven eksiklikleri. İsrail-Ürdün örneği, teknik iş birliğinin siyasi gerilimleri yumuşatabileceğini gösterirken, Nil Havzası, suyun güvenleştirilmesinin iş birliğine dayalı sorun çözümünü nasıl engellediğini ortaya

koymaktadır. Orta Asya'da, Sovyet döneminden miras kalan kurumsal kırılmalıklar, suyun bir barış inşası aracı olarak hizmet etme yeteneğini sınırlamaktadır.

Bu geniş tabloda Türkiye önemli bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. GAP ve TİKA aracılığıyla yürütülen girişimlerde de görülen teknik kapasitesi ve diplomatik deneyimi, suyun kalkınma odaklı dış politika ve insani yardım çalışmaları için bir kanal olarak nasıl işlev görebileceğini göstermektedir. Daha stratejik, uzun vadeli ve çok taraflı bir çerçeve, Türkiye'yi yalnızca bir kıyıdaş devlet olarak değil, aynı zamanda su diplomasisi için bölgesel bir merkez olarak konumlandırabilir.

Sonuç olarak, suyu rekabetten ziyade iş birliği platformu olarak gören mavi diplomasi hem çatışma önleme hem de barış inşası süreçlerini yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bu yaklaşımın daha derin kavramsal temeller, daha dirençli kurumlar ve sürdürülebilir uluslararası destek yoluyla güçlendirilmesi hem akademik çalışmalara hem de pratik politika yapımına anlamlı katkılar sağlayabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik komite onayı ve/veya yasal/özel izin gerektirmeyen bu çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Araştırmacının Katkı Oranı Beyanı

Yazar makalenin tek yazarı olduğu için katkı oranı %100'dür.

Araştırmacının Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Abdelkader, A., Elshorbagy, A., Elshamy, M., & Wheeler, H. S. (2024). Future pathways of water, energy, and food in the eastern Nile Basin. *Earth's Future*, 12(12). <https://doi.org/10.1029/2023ef003979>
- Almesafri, A., Abdulsattar, S., Alblooshi, A., Al-Juboori, R. A., Jephson, N., & Hilal, N. (2024). Waters of contention: The GERD and its impact on the Nile Basin. *Cooperation and Conflict*. *Water*, 16(15), 2174. <https://doi.org/10.3390/w16152174>
- Al-Muqdadi, S. W. (2019). Developing strategy for water conflict management and transformation at Euphrates-Tigris basin. *Water*, 11(10), 2037. <https://doi.org/10.3390/W11102037>

- Altınbilek, D. (2004). Development and management of the Euphrates–Tigris Basin. *International Journal of Water Resources Development*, 20(1), 15–33. <https://doi.org/10.1080/07900620310001635584>
- Argalı, M. (2024). Scarce resources, great challenge: Central Asia’s water crisis and environmental sustainability. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 46(2), 468-490. <https://doi.org/10.14780/muiibd.1528710>
- Bacık, G. (2001). The blue stream project, energy co-operation and conflicting interests. *Turkish Studies*, 2(2), 85–93. <https://doi.org/10.1080/714005686>
- Baruah, A. D. (2024). Influence of soft power in shaping diplomacy and foreign policy. *Electronic Journal of Social & Strategic Studies*, 05(02), 363–389. <https://doi.org/10.47362/ejsss.2024.5214>
- Beck, A. (2015). The UN Peacebuilding Commission and the potential of water in post-conflict development, governance and reconciliation. *Water International*, 40(2), 215–230. <https://doi.org/10.1080/02508060.2015.1012284>
- Blue Peace Initiative. (n.d.). Water diplomacy and mediation. Retrieved from: <https://www.thebluepeaceinitiative.org/water-diplomacy.html>
- Bolgov, M.V. (2021). Assessment of Amu Darya runoff changes as a result of predicted climate change and reduced glaciation. In Z.E. Kulenbekov & B.D. Asanov (Eds.). *Water resource management in Central Asia and Afghanistan*, (pp.27-35). Springer Water. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68337-5_4
- Burt, M., & Keiru, B. J. (2011). Strengthening post-conflict peacebuilding through community water-resource management: Case studies from Democratic Republic of Congo, Afghanistan and Liberia. *Water International*, 36(2), 232–241. <https://doi.org/10.1080/02508060.2011.558885>
- Brljavac, B. (2011). Turkey entering the European Union through the Balkan doors: In the style of a great power?, *Turkish Yearbook of International Relations*, 42, 61-75. https://doi.org/10.1501/Intrel_0000000272
- Conca, K. (2002). The keys for environmental peacekeeping, In K. Conca & G.D. Dabelko (Eds.). *Environmental peacemaking*, (pp.1-23), Woodrow Wilson Center Press.
- Conker, A., & Hussein, H. (2019). Hydraulic mission at home, hydraulic mission abroad? Examining Turkey’s regional ‘pax-aquarum’ and its limits. *Sustainability*, 11(1), 228. <https://doi.org/10.3390/SU11010228>
- Coskun, B. B. (2004). Hydropolitics in Central Asia: Towards a regional water regime? *The Journal of International Studies*, 2, 79–101. <https://doi.org/10.5278/OJS.IJIS.V2I0.192>
- Council of the European Union. (2018). Water diplomacy – Council conclusions (Doc. No. 13991/18). Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/media/37022/st13991-en18.pdf>
- Cull, N. J. (2008). Public diplomacy: Taxonomies and histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 31–54.

- Demirbilek, B. (2023). Su diplomasisi ve uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1275–1294. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1355331>
- Dudlák, T. (2024). Southern opening: Turkish soft power in Sub-Saharan Africa. *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 7(13), 89-114. <https://doi.org/10.56679/balkar.1522642>
- Emerson, K., Orr, P. J., Keyes, D. L., & Mcknight, K. M. (2009). Environmental conflict resolution: Evaluating performance outcomes and contributing factors. *Conflict Resolution Quarterly*, 27(1), 27–64. <https://doi.org/10.1002/CRQ.247>
- European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2022). Setting the course for a sustainable blue planet: Joint communication on the EU's international ocean governance agenda (JOIN(2022) 28 final). Retrieved from https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/system/files/2022-06/join-2022-28_en.pdf
- European Economic and Social Committee. (2026). Opinion of the European Economic and Social Committee – Blue diplomacy and water cooperation: Solutions to relieve the pressure of climate induced migration (OJ C/2026/18). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ%3AC_202600018
- French Ministry for Europe and Foreign Affairs. (2025). UNOC3 press kit – United Nations Ocean Conference (Nice 2025). Retrieved from https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/unoc3_-_press_-_en_cle84cf4c.pdf
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446221631>
- Geneva Water Hub. (2023). Webinar: Conflict analysis as a tool for water diplomacy. Retrieved from <https://www.genevawaterhub.org/news/webinar-conflict-analysis-tool-water-diplomacy>
- Giritlioglu, S., & Tsoy, N. (2024). Water security and regional stability in Central Asia: The case of Uzbekistan and Afghanistan, *Eurasian Research Journal*, 6(2), 113-137.
- Gleick, P. H. (2009). *The world's water 2008–2009: The biennial report on freshwater resources*. Island Press.
- Gruen, G. (2000). Sharing Turkish waters: Moving from conflict to regional cooperation. In *10th World Water Congress: Water, the Worlds Most Important Resource*. International Water Resources Association. Retrieved from <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.490675960537325>
- Gutu, I. (2016). The Transatlantic blue diplomacy. *Research Papers in Economics*, 8(4), 666–680. Retrieved from <https://hdl.handle.net/10419/198485>
- Haddadin, M. J. (2002). Water in the Middle East peace process. *The Geographical Journal*, 168(4), 324–340. <https://doi.org/10.1111/J.0016-7398.2002.00059.X>
- Hansbrough, J., & Singh, A. (2014). Mediation in coastal and water resource disputes. *Journal of Legal Affairs and Dispute Resolution in Engineering and Construction*, 6(4), 05014002. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)LA.1943-4170.0000144](https://doi.org/10.1061/(ASCE)LA.1943-4170.0000144)

- Hansen, R. L. (2012). *Civilization's drying cradle: Water politics in the Tigris-Euphrates River Basin* (Unpublished master's thesis). U.S. Army War College. Retrieved from <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA561194.pdf>
- Hilal, J., Ashhab, S. (2006). The H2O factor. In P. Misselwitz, T. Rieniets, Z. Efrat, R. Khamaisi, & R. Nasrallah, (Eds.), *City of Collision*. (pp.185-208). Birkhäuser Basel. https://doi.org/10.1007/3-7643-7868-9_13
- Huijgh, E. (2016). Public diplomacy. In N. Snow & N. J. Cull (Eds.), *Routledge handbook of public diplomacy* (pp. 437–450). London: Routledge.
- International Maritime Organization. (n.d.). United Nations Convention on the Law of the Sea. Retrieved from <https://www.imo.org/en/ourwork/legal/pages/unitednationsconventiononthelawofthesea.aspx>
- Karacasulu, N., & Aşkar Karakır, İ. (2022). Humanitarian foreign policy as soft power: Türkiye as an emerging global actor. *ULISA: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 6(2), 121-135.
- Karthe, D., Karthe, D., Chalov, S., Borchardt, D., & Borchardt, D. (2015). Water resources and their management in Central Asia in the early twenty first century: Status, challenges and future prospects. *Environmental Earth Sciences*, 73(2), 487–499. <https://doi.org/10.1007/S12665-014-3789-1>
- Kibaroglu, A. (2015). An analysis of Turkey's water diplomacy and its evolving position vis-à-vis international water law. *Water International*, 40(1), 153–167. <https://doi.org/10.1080/02508060.2014.978971>
- Krasner, S. D. (1983). Structural causes and regime consequences: Regimes as intervening variables, In S.D. Krasner (Ed.). *International Regimes*, (pp.1-22) Cornell University Press.
- Legault, A., Desmartis, I., Fournier, J., & Thumerelle, C. (1994). The United Nations at fifty: regime theory and collective security. *International Journal*, 50(1), 71–102. <https://doi.org/10.1177/002070209505000104>
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370.
- Møller, B. (1997). A common security and NOD regime for the Asia-pacific? *Global Change, Peace & Security*, 9(1), 23–43. <https://doi.org/10.1080/14781159708412829>
- Mourad, K. A., Berndtsson, R., & Aggestam, K. (2013). Can integrated water resources management contribute to sustainable peace in the Middle East. *Journal of Geoscience and Environment Protection*, 1(1), 1–8. <https://doi.org/10.4236/GEP.2013.11001>
- Narzullaev, O., & Bekov, I. (2024). Contemporary analysis of the use of transboundary waters in Central Asia. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1420, 012035. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1420/1/012035>

- Nyakomitah, K. (2023). Rethinking the role of diplomacy in shaping world politics. *Journal of Research in Social Science and Humanities*, 2(12), 1–5. <https://doi.org/10.56397/jrssh.2023.12.01>
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.
- Olsson, O., Bauer, M., Ikramova, M., Froebrich, J. (2008). The role of the Amu Darya Dams and reservoirs in future water supply in the Amu Darya Basin. In J. Qi & K.T. Evered (Eds.). *Environmental Problems of Central Asia and their Economic, Social and Security Impacts. NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security*, (pp 277–292). Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8960-2_20
- Orlando, L. (2015). Fighting water wars: Regional environmental cooperation as a roadmap for peace. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 39(2), 101–110. Retrieved from <https://spire.sciencespo.fr/notice/2441/3s6c3f8u7f9d1ofrnpi09qn7k8>
- Otinov, D. (2023). Water security in Egypt amid the crisis around the Renaissance Dam in Ethiopia. *Vostok*, 6(18). <https://doi.org/10.31857/s086919080027069-2>
- Pohl, B., Wolf, A. T., Kramer, A., Carius, A., & Dombrowsky, I. (2014). The rise of hydro-diplomacy: Strengthening foreign policy for transboundary waters. *Adelphi/Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC)*. Retrieved from <https://www.adelphi.de/en/publication/rise-hydro-diplomacy>
- Roach, A. (2008). PSI and SUA: An update. In M. H. Nordquist, R. Wolfrum, J. N. Moore, & R. Long (Eds.). *Legal challenges in maritime security*, 12, (pp. 279–326). Brill | Nijhoff. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004164277.v-594.41>
- Sommer, U., & Fassbender, F. (2024). Environmental peacebuilding: Moving beyond resolving violence-ridden conflicts to sustaining peace. *World Development*, 178, Article 105554. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2024.106555>
- Swain, A. (2016). Water and post-conflict peacebuilding. *Hydrological Sciences Journal- Journal Des Sciences Hydrologiques*, 61(7), 1313–1322. <https://doi.org/10.1080/02626667.2015.1081390>
- Tawfik, R. (2016). The Grand Ethiopian Renaissance Dam: A benefit-sharing project in the Eastern Nile? *Water International*, 41(4), 574–592. <https://doi.org/10.1080/02508060.2016.1145573>
- Tignino, M., & Kebebew, T. (2023). Access to water and peacebuilding. In D. Jensen & J. E. D. T. McQuistan (Eds.). *Research handbook on international law and environmental peacebuilding* (pp. 328–354). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789906929.00024>
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı/TİKA. (2021, 19 June). Annual Report 2021. Turkish Cooperation and Coordination Agency. Retrieved from <https://www.tika.gov.tr/en/publications>

- Turgul, A., Rosenblum, Z., McCracken, M., Schmeier, S., & Wolf, A. T. (2023). Can water help quench the flames of hostility? How shared waters can promote dialogue during conflict. *SAIS Review*. <https://doi.org/10.1353/sais.2023.a918646>
- United Nations Water. (2021, July 11). Water and peace: A strategic perspective. United Nations. Retrieved from <https://www.unwater.org/publications>
- Warner, J. (2012). The struggle over Turkey's Ilisu Dam: Domestic and international security linkages. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 12(3), 231–250. <https://doi.org/10.1007/s10784-012-9174-2>
- Wegerich, K. (2008). Passing over the conflict: The Chu-Talas Basin agreement as a model for Central Asia? *International Negotiation*, 13(2), 223–240.
- Weinthal, E., Troell, J., & Nakayama, M. (2011). Water and post-conflict peacebuilding: Introduction. *Water International*, 36(2), 143–153. <https://doi.org/10.1080/02508060.2011.561772>
- Vink, M. (2018). The role of water diplomacy in peacebuilding. In A. Swain & J. Öjendal (Eds.). *Routledge handbook of environmental conflict and peacebuilding*, (pp. 283–294). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315473772-20>
- Vreÿ, F., & Blaine, M. (2023). Exploring the maritime nexus in Turkey's African agenda. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 26(3), 346–359. <https://doi.org/10.1080/19448953.2023.2236513>
- Yadav, A. (2023). Navigating the blue diplomacy: Indo-pacific oceans and the geopolitical chessboard of India and China. *International Journal for Multidisciplinary Research*. <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2023.v05i06.11472>